

Handreiking afbakening financiering zorg en onderwijs

Wie is verantwoordelijk voor aanbod van zorg binnen een school? Gemeente, zorgkantoor, school of het samenwerkingsverband passend onderwijs? In Nederland is de organisatie en financiering van onderwijs en van zorg in aparte wetgeving en (daarmee) in aparte financieringsystemen geregeld. Combineren van onderwijs en zorg mag altijd, maar het is niet altijd meteen duidelijk wie verantwoordelijk is en wie wat moet betalen. Centraal in deze handreiking staat de afbakening tussen wat vanuit onderwijs wordt gefinancierd en wat vanuit het zorgsysteem¹ en welke houvast bestaat om binnen het grijze gebied daartussen tot een eerlijke verdeling te komen.

Achtergrond

Voor kinderen met een (ernstige) beperking is het nodig om zorg en onderwijs goed te combineren. Pas als de begeleiding, persoonlijke verzorging en de eventuele medische zorg (zvw) goed zijn geregeld kunnen kinderen met een ernstige beperking aan leren toekomen. In Nederland is dergelijke zorg echter niet vanzelfsprekend geregeld op scholen. Reguliere scholen krijgen hier geen budget voor binnen hun onderwijsfinanciering. Speciale scholen krijgen dat budget wel, maar niet voldoende voor kinderen met intensieve zorgbehoeften. Kinderdagcentra krijgen wel voldoende budget om de zorg te organiseren, maar ontvangen dan weer geen bekostiging voor onderwijsactiviteiten.

De geldstromen voor zorg en onderwijs vloeien niet vanzelfsprekend samen omdat zorg en onderwijs in Nederland in aparte wetsystemen en financieringsstromen zijn geregeld. Deze scheiding komt historisch voort uit het idee dat kinderen met ernstige beperkingen niet naar school kunnen gaan omdat daar onvoldoende zorg is, en ze dus beter af zijn op zorgcentra. Lang kregen scholen geen geld om zorg te organiseren en kon (zware) zorg pas aangevraagd worden als het duidelijk was dat een kind (onder meer) niet naar school kon. De Rijksoverheid erkent echter sinds begin deze eeuw dat kinderen met een beperking recht hebben op goede zorg binnen het onderwijs en dat die zorg gewoon ingezet moet kunnen worden op school, of dat nu een reguliere of speciale school is.

De scheiding tussen zorg en onderwijs is in de hoofden van betrokkenen en zeker in de systemen van indicatie en financiering echter nog niet verlaten. De overheid wil dat onderwijs en zorg makkelijker kunnen worden gecombineerd, maar moet tegelijk bewaken dat het combineren van beide systemen niet leidt tot enorme kostenstijging. De algemene praktijk blijft daarom dat scholen voor kinderen met een beperking altijd zelf meebetalen aan zorg vanuit hun eigen onderwijs(ondersteunings)budget en dat vanuit de zorg (met name gemeenten voor Jeugdwet/WMO, maar ook WLZ en zorgverzekering) kan worden gevraagd om aanvullend benodigde zorgondersteuning te betalen. In de afgelopen 25 jaar is in verschillende wetswijzigingen en regelingen getracht de afbakening tussen onderwijsondersteuning en zorgondersteuning nader te omschrijven. Dat is belangrijk omdat in de praktijk per individueel kind met een beperking moet worden 'onderhandeld' over de financiële bijdragen voor ondersteuning binnen de school. Voor elke casus geldt daarmee de vraag: wat is nodig voor dit specifieke kind en wie betaalt wat?

Hoofdpijn van wet- en regelgeving

De wetgeving is niet direct duidelijk in wat scholen moeten bieden aan ondersteuning en wat vanuit de zorg geboden kan worden aan leerlingen met een beperking op school. De omschrijving van wat onderwijsondersteuning is en wat valt onder zorg is algemeen geformuleerd in de wet:

- Het **onderwijs** moet aan leerlingen met een beperking "*extra ondersteuning bieden die erop is gericht om de leerling verder te helpen in zijn onderwijsontwikkeling*".² De wet geeft niet aan wat 'extra ondersteuning' in de praktijk precies is of moet zijn. Het kan per reguliere en per speciale school verschillen.
- **Gemeenten**, die de Jeugdwet uitvoeren, zijn verplicht te zorgen dat jeugdigen (met en zonder beperkingen) "*gezond en veilig op groeien naar zelfstandigheid en in staat worden gesteld maatschappelijk te participeren*".³ Voor een kind is meedoen op school een zeer belangrijk onderdeel van maatschappelijk participeren. In dat kader is wel duidelijk dat gemeenten (vanuit de Jeugdwet) verplicht zijn om zorg op school te bieden en de Memorie van Toelichting op de wet geeft expliciet aan dat jeugdhulp kan bestaan uit het bieden van begeleiding en persoonlijke verzorging in de klas⁴.

¹ Onder 'zorg' verstaan we in deze handreiking ook **jeugdhulp**.

² Memorie van toelichting Wijzigingswet passend onderwijs (zie [hier](#))

³ Jeugdwet, artikel 2.3, eerste lid (zie [hier](#)) of voor specifieke (beleids)doelen artikel 2.1 ([hier](#)).

⁴ Zie Memorie van Toelichting op Jeugdwet, oa. §3.3, §3.7 en §7.4 ([hier](#))

- Voor de **Wet Langdurige Zorg** is bepaald dat persoonlijke verzorging, begeleiding en verpleging op school mag worden ingezet en dat het onderwijs geen voorliggende voorziening meer vormt voor deze zorg.

In onderstaand figuur⁵ is schematisch aangegeven of bepaalde ondersteuning door het onderwijs, gemeente (Jeugdwet/Jw of Wmo), zorgkantoor (Wlz) of zorgverzekeraar (Zvw) gegeven moet worden. Een groene stip betekent dat deze ondersteuning (gedeeltelijk) binnen de wet valt. Een rode stip betekent dat deze ondersteuning niet binnen de specifieke wet neergelegd is of dat de wet zich niet uitspreekt over deze vorm van ondersteuning. Het schema laat zien dat er ontzettend veel overlap is tussen de verschillende wetten. Zowel onderwijs, als Jeugdwet als WLZ zijn bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het bieden van begeleiding bij individuele ontwikkeling, bij omgang met anderen, begeleiding bij gedragsproblemen en behandeling van psychische aandoeningen. Het ontbreken van heldere demarcatielijnen tussen de wetten levert een grijs gebied op. Scholen, samenwerkingsverband, gemeenten en zorgkantoren zullen dus in overleg met elkaar moeten bepalen wie wat toekent en betaalt en daarbij gezond verstand en wederzijds vertrouwen als belangrijkste vertrekpunten moeten nemen.

Ondersteuningsbehoeften	Onderwijs	Wlz	Zvw	Jw	Wmo
A Begeleiding bij individuele ontwikkeling	●	●	●	●	●
B Begeleiding bij omgang met anderen	●	●	●	●	●
C Begeleiding om gedragsproblemen te verminderen	●	●	●	●	●
D Persoonlijke verzorging	●	●	●	●	●
E Paramedische ondersteuning	●	●	●	●	●
F Geneeskundige verzorging	●	●	●	●	●
G Verpleging	●	●	●	●	●
H Behandeling van psychische aandoeningen	●	●	●	●	●
I Ondersteuning bij leerstoornissen	●	●	●	●	●

Figuur 1: Wat wordt bekostigd uit welke wet?

Overleg tussen onderwijs en gemeenten: algemeen OOGO en afstemming per kind

Zowel de onderwijswetgeving als de Jeugdwet schrijven voor dat samenwerkingsverbanden passend onderwijs en gemeenten met elkaar in overleg moeten treden over de afstemming van onderwijs-, jeugd- en zorgbeleid. De inhoudelijke agenda van dit op overeenstemming gerichte overleg (OOGO) kan alle gebieden omvatten die rond deze afstemming een rol spelen. Bijvoorbeeld preventie, wat de basisondersteuning is die scholen kunnen garanderen, de wenselijkheid van het faciliteren van een Samen-naar-Schoolinitiatief of collectief integreren van jeugdhulp in onderwijs door bijvoorbeeld het stationeren van jeugdzorgmedewerkers binnen scholen.

Dit verplichte OOGO mag echter nooit leiden tot afspraken die ingaan tegen de individuele rechten van kinderen op onderwijs of zorg. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld niet afspreken om nooit jeugdhulp in te zetten op reguliere scholen of afspreken dat er per leerling *altijd* een maximum hoeveelheid uren zorg op school wordt ingezet. Dat zou in strijd zijn de Jeugdwet die gemeenten verplicht per melding of aanvragen een onderzoek uit te voeren naar de daadwerkelijke ondersteuningsbehoefte van een kind⁶. Ook kan bijvoorbeeld niet afgesproken worden dat kinderen met een beperking standaard worden verwezen naar speciaal onderwijs als 'voorliggende voorziening' omdat dit het in de Jeugdwet verplichte streven naar maximale participatie van kinderen tegenaan gaat.

Gemeente en onderwijs moeten rond individuele kinderen wel afstemmen wie verantwoordelijk is voor wat. Persoonlijke verzorging⁷ is bijvoorbeeld altijd en overal voor rekening van de Jeugdwet of de WLZ. Individuele begeleiding, helpen met omgang met anderen of begeleiding bij gedragsproblemen kan zowel een verantwoordelijkheid zijn van het onderwijs als de Jeugdwet. Het gaat er dan om preciezer uit te

⁵ Bron: *Inzicht in zorg in onderwijstijd. Onderzoek naar de organisatie en financiering van ondersteuning in het (voortgezet) speciaal onderwijs*. Berenschot, juli 2019. Pagina 28 (zie [hier](#))

⁶ De Jeugdwet legt de gemeente de verplichting op te zorgen voor jeugdzorg. De Jeugdwet bevat geen bepaling hoe de gemeenten moeten zorgen dat de juiste jeugdhulp wordt gegeven. De Centrale Raad van Beroep heeft in mei 2017 vastgelegd (op basis van jurisprudentie) dat gemeenten verplicht zijn een stappenplan te volgen waarin dat individuele onderzoek verplicht is. Zie [hier](#) een goede uitleg op de website van Stimulanz. Zie [hier](#) voor een artikel van de Centrale Raad van Beroep hierover.

⁷ Bijvoorbeeld: op het toilet helpen en iemand leren zelfredzaam te worden bij toiletgang, rolstoel duwen, helpen bij aankleden bij gymles, jas aan of uitdoen et cetera.

pluizen waar de begeleiding zich in een specifiek geval op richt en ook wie het met welke deskundigheid uitvoert⁸.

Houvast #1: wat doet een leerkracht normaal gesproken?

Bij afstemming omtrent de uitvoering van ondersteuning voor een bepaalde leerling, kan het houvast geven om uit te gaan van wat een leerkracht normaal gesproken biedt aan leerlingen *zonder* een beperking. Een leerkracht:

- bedenkt voor elke leerling op welk niveau het kind leert en ontwikkelt, past daar het individuele werkprogramma voor het kind op aan en houdt per leerling vorderingen bij;
- maakt een groepsplan, geeft klassikale instructie en heeft hiernaast tijd beschikbaar voor individuele extra instructie aan (groepjes) leerlingen;
- besteedt aandacht aan sociale interactie in de klas en zal af en toe toezicht houden op de groepen buiten spelende kinderen in de pauzes.

In minuten gerekend is voor individuele aandacht in een klas van 25-30 kinderen gemiddeld slechts een paar minuten per kind beschikbaar. Een leerkracht kijkt primair naar de groep en begeleidt de groep. Is vanwege een beperking individuele begeleiding nodig om bijvoorbeeld te leren buiten spelen, om een kind te leren hoe het omgaat met andere kinderen, om te helpen zich te verplaatsen, dan kan de leerkracht zich niet losmaken van de groep voor die taak en moet er extra assistentie bij.

Als uitgangspunt kan worden genomen: kijk wat een leerkracht normaal doet en alles daarbuiten kan worden aangemerkt als aanvullende (onderwijs)ondersteuning en/of zorg.

Houvast #2: wat bieden speciale scholen aan onderwijsondersteuning?

Omdat onderwijs en gemeente volgens de wet beiden verantwoordelijk zijn voor het bieden van individuele begeleiding, moet nog beter gekeken worden wat het aandeel is van de school in de financiering van de individuele zorg/begeleiding. Het geeft daarbij houvast om te kijken hoeveel geld (speciale) scholen krijgen om de extra ondersteuning voor hun leerlingen te betalen. Alle speciale scholen krijgen hier jaarlijks per ingeschreven leerling aanvullend budget voor: ondersteuningsbekostiging. De precieze hoogte van dit budget is afhankelijk van de specifieke ondersteuningsbehoefte. Grofweg geldt:

- voor een leerling met autisme, een gedragsprobleem of een verstandelijke beperking of dat langdurig ziek is €12.500 euro extra beschikbaar
- voor een leerling met een lichamelijke beperking €21.000 euro
- en voor een kind met een meervoudige beperking 30.000 euro.⁹

Het totale budget voor ondersteuningsbekostiging wordt regionaal beheerd door een **samenwerkingsverband** passend onderwijs, waarin alle schoolbesturen samenwerken. Het samenwerkingsverband bekostigt de speciale scholen, maar kan ook kiezen om een reguliere school aanvullend te bekostigen om een leerling met een beperking passend onderwijs te bieden (dat heet meestal een arrangement of onderwijs-zorgarrangement).

Uit deze ondersteuningsbekostiging betaalt de school de onderwijsondersteuning: extra tijd van de leerkracht, intern begeleider, onderwijsassistent, ambulante begeleider of externe deskundigen, kleinere klassen of aanvullende expertise. Voor het (voorgezet) speciaal onderwijs geldt echter dat een klein deel van deze ondersteuningsbekostiging ook bedoeld is om specifieke **zorg**begeleiding te betalen: persoonlijke verzorging, verpleging, behandeling en individuele begeleiding. Van de totale zorgbehoefte van een schoolgaande leerling is dus een klein deel voor rekening van onderwijs en de rest voor rekening van gemeente (Jeugdwet), het Rijk (Wlz) of de zorgverzekeraar (Zvw).

Houvast #3: het zorgdeel van ondersteuningsbekostiging

De Rijksoverheid heeft in 2004 heel precies, tot op de minuut per week, vastgelegd wat speciale scholen geacht worden te betalen aan die zorgbegeleiding. In de richtlijn 'Afbakening en reikwijdte onderwijs en AWBZ'¹⁰ staat per schoolsoort (georganiseerd rond type beperking) hoeveel minuten persoonlijke verzorging, begeleiding en medische verzorging beschikbaar is *vanuit het onderwijsondersteuningsbudget*. Deze minutentabel is opgesteld omdat ook destijds vaak onduidelijk was wat een school moest bijdragen aan ondersteuning en wat vanuit de zorg moest worden betaald. Het uitgangspunt is en was dat een speciale school in ieder geval zorgt voor de zorgbegeleiding waarvoor zij financiering ontvangt, en dat *alle begeleiding en zorg die per specifieke leerling noodzakelijk is en uitgaat boven dat gemiddelde* betaald wordt vanuit de zorg (tot 2015 vanuit de AWBZ, hierna vanuit Jeugdwet of WLZ).

⁸ Zie: <https://www.regelhulp.nl/onderwerpen/verpleging-en-verzorging-voor-jeugd/welke-wet>

⁹ Prijspeil 2023. Zie Regeling Bekostiging WPO en WEC ([hier](#))

¹⁰ Opgenomen in Brief Staatssecretaris VWS aan de Tweede Kamer dd. 15 maart 2004 ([hier](#))

Voor reguliere scholen geldt hetzelfde principe. Tot 2015 was er de mogelijkheid voor reguliere scholen om het extra budget van speciaal onderwijs op te vragen in de vorm van een 'rugzakje' met ondersteuningsgeld (leerlinggebonden financiering). Na 2015 is het recht op zo'n rugzakje afgeschaft maar kunnen scholen nog altijd aan samenwerkingsverbanden om zo'n extra ondersteuningsbudget vragen in de vorm van een (onderwijs-zorg)arrangement. Een klein deel daarvan kan dan nog steeds aangemerkt worden voor zorgbegeleiding. Alles wat de reguliere school aan dat gemiddelde budget tekortkomt voor een specifieke leerling, kan het dan (via de ouders laten) aanvragen bij de gemeente of op basis van de Wet langdurige zorg bij het zorgkanoor.

De richtlijn 'Afbakening en reikwijdte onderwijs en AWBZ' en de bijbehorende minutentabel bieden nog steeds houvast in de afstemming over wat de school en wat de gemeente zou moeten bijdragen aan de ondersteuning voor een leerling met een beperking. Veel gemeenten en zorgkantoren volgen het uitgangspunt van de richtlijn bij bepalen van de hoogte van financiering voor leerlingen op speciale scholen en voor leerlingen met een beperking op reguliere scholen. Daar kunnen flinke budgetten mee zijn gemoed. Voor zorg in een kinderdagverblijf voor kinderen die vanwege de intensieve zorgbehoefte een vrijstelling van de leerplicht hebben, worden budgetten betaald tussen €51.000 en 72.000¹¹ euro per jaar. Met zo'n zorgbudget is natuurlijk ook intensieve begeleiding binnen een reguliere of speciale school te betalen.

MINUTENTABEL

De '**minutentabel**' (volgende pagina) geeft aan hoeveel minuten voor **zorg** per week beschikbaar zijn vanuit **onderwijsbudget** per schoolsoort. Deze schoolsoorten zijn geclusterd op type beperking:

- Cluster I: blind of slechtziend
- Cluster II: Doof of slechthorend of ernstige spraaktaalproblemen (ESM)
- Cluster III: lichamelijke en/of verstandelijke beperking (LG, ZMLK) of langdurig ziek (LG)
- Cluster IV: ernstige gedragsproblemen of psychische problematiek

SO staat voor speciaal onderwijs, voor leerlingen tussen 4 en 12 jaar. VSO staat voor voorgezet speciaal onderwijs voor leerlingen tussen 12 en 20 jaar.

Voorbeelden

1 | Voor een leerling met syndroom van Down (dit valt onder ZMLK) in de basisschooleeftijd is op een speciale school (so) per week maximaal 50 minuten persoonlijke verzorging (PV) en 55 minuten zorgbegeleiding (OB) beschikbaar. Vanaf 12 jaar worden deze verzorging en begeleiding teruggebracht naar beide 30 minuten .

2 | Voor een kind met autisme (cluster IV) is in de basisschooleeftijd geen persoonlijke verzorging beschikbaar en 160 minuten per week begeleiding. Vanaf 12 jaar vervalt deze begeleiding.

3 | Voor leerlingen die zowel lichamelijk als fysiek gehandicapt zijn (cluster III LG/ZMLK) is 185 minuten per week verzorging en 185 minuten per week begeleiding beschikbaar. Dit wordt beide 189 uur vanaf 12 jaar. Ook is per week 30 minuten verpleging beschikbaar.

¹¹ Budgetten uitgaand van maximum tarieven 2023 gaan uit van fulltime (9 dagdelen) dagbehandeling in een kinderdagcentrum voor 48 weken per jaar variërend van kind met 'midden' ernstige zorgvraag of 'zware' zorgvraag. Zorgkantoren stellen de tarieven vast en sluiten doorgaans contracten af op 93 tot 95% van maximale tarieven - werkelijke budgetten zijn doorgaans dan 93 tot 95% van genoemde bedragen. Rekenmodules zijn op te vragen bij zorgkantoren en onafhankelijke clientondersteuners. Zie bijvoorbeeld de rekenmodule van Zorg en Zekerheid [hier](#).

Tabel: aftrek aantal minuten reguliere zorg, per week, per schoolsoort en per functie				
Onderwijssoort		PV	VP	BG1
Visueel gehandicapten: Cluster I	Speciaal onderwijs	0	0	218
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	0	0
Doof: Cluster II	Speciaal onderwijs	0	0	332
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	0	0
Slechthorend: Cluster II	Speciaal onderwijs	0	0	218
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	0	0
ESM): Cluster II (= Ernstige Spraak-/taalmoeilijkheden)	Speciaal onderwijs	0	0	218
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	0	0
Doof/Slechthorend/ZMLK: Cluster II (= Zeer moeilijk lerende kinderen) *	Speciaal onderwijs	0	0	0
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	0	0
LG: Cluster III (= Lichamelijk gehandicapte kinderen)	Speciaal onderwijs	241	30	0
	Voortgezet speciaal onderwijs	176	30	0
LZ: Cluster III (= Langdurig zieke kinderen)	Speciaal onderwijs	98	80	0
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	30	0
ZMLK: Cluster III (= Zeer moeilijk lerende kinderen)	Speciaal onderwijs	50	0	55
	Voortgezet speciaal onderwijs	30	0	30
LG/ZMLK**: Cluster III	Speciaal onderwijs	185	30	185
	Voortgezet speciaal onderwijs	189	30	189
Cluster IV	Speciaal onderwijs	0	0	160
	Voortgezet speciaal onderwijs	0	0	0
(S)BAO (=speciaal) basisonderwijs): zonder Rugzak		0	0	0
VO (=Voortgezet onderwijs): zonder Rugzak		0	0	0
(S)BAO (=speciaal) basisonderwijs): met Rugzak		Afhankelijk van het geïndiceerde schooltype en naar rato van het aantal minuten in de tabel.		
VO (=Voortgezet onderwijs): met Rugzak				
1 De minutentabel voor Begeleiding wordt in de berekening van de omvang niet gebruikt. Zie voor de normering BG tijdens het onderwijs, paragraaf 13.5.				

* Doof/slechthorend ZMLK: in de indicatiebeschikking van het REC heet dit doof/MG en slechthorend/MG.

** Hiermee wordt bedoeld op meervoudig gehandicapte kinderen (LG/ZMLK MG). De REC-beschikkingen voor MG-leerlingen betreffen leerlingen met zowel een lichamelijke als een verstandelijke handicap en leerlingen met een zeer ernstige verstandelijke handicap (IQ tot 34).

Hoe kan een praktisch ondersteuningsoverzicht worden opgesteld en hoe kan de minutentabel daarbij worden gebruikt?

Om te bepalen hoeveel jeugdzorg nodig is, kan per leerling worden bepaald wat er aan **totale** zorgondersteuning nodig is tijdens schooltijd. Als het gaat om individuele begeleiding en verzorging is het handig om precies uit te schrijven bij welke activiteit in en buiten de klas een begeleider nodig is, bijvoorbeeld:

- Wie gaat er mee naar het toilet en hoe vaak per week en hoe lang duurt elk toiletbezoek?
- Hoe lang duren pauzes en is een aparte begeleider nodig om te voorkomen dat een leerling dwaalt of valt?
- Wie helpt met omkleden bij de gym en hoe vaak per week wordt er gegymd?
- Hoe vaak moet een begeleider de rolstoel duwen?
- Hoe vaak en hoe lang is een begeleider nodig die de leerling aanspoort te blijven werken aan de werkbladen en daarbij uitleg herhaalt?
- Hoeveel minuten worden besteed aan verlengde instructie en dergelijke?

Dat zijn allemaal taken die in principe geen lasten zijn voor een leerkracht of intern begeleider, maar onder zorg vallen. Tel op per schooldag of per schoolweek om hoeveel minuten begeleiding het gaat.

CASUSVOORBEELD

Stel, in een theoretisch voorbeeld dat voor een kind met Downsyndroom op de basisschool per week 5 uur begeleiding/persoonlijke verzorging nodig is. Dat is 300 minuten per week.

Kijk vervolgens in de minutentabel hoeveel minuten ondersteunende begeleiding en persoonlijke verzorging staat aangegeven per type beperking. Bijvoorbeeld voor een kind met syndroom van Down tot 12 jaar in speciaal onderwijs is vanuit onderwijsbudget per week 50 minuten verzorging en 50 minuten zorgbegeleiding beschikbaar, ofwel per week 1 uur en 40 minuten. In dit voorbeeld kan van de school/samenwerkingsverband worden gevraagd 1 uur en 40 minuten te financieren en kan van de gemeente de rest worden gevraagd: ofwel 3 uur en 20 minuten.

Tenslotte: overleg is vertrouwen!

Tenslotte is het goed om op te merken dat de scheidslijnen tussen verantwoordelijkheid van onderwijs, gemeenten, Rijk en zorgverzekeraars nooit helemaal scherp getrokken zullen worden. Het grijze gebied blijft bestaan. Om binnen dat gebied tot betekenisvolle uitkomsten te komen is het van groot belang dat alle betrokken partijen bereid zijn om vanuit een constructieve basishouding met elkaar het gesprek aan te gaan over wie wat betaalt. Zoals eerder in deze handreiking gesteld moet die basishouding tenminste bestaan uit een dosis gezond verstand en de wederzijdse overtuiging dat het belang van het kind voor alle partijen voorop staat. Hiernaast is het van belang dat partijen vertrouwen hebben in elkaar: vertrouwen in elkaars goede intenties, vertrouwen in elkaars professionaliteit en expertise, vertrouwen in de mogelijkheid elkaar aan te kunnen spreken op zaken die (nog) niet soepel lopen. Dit maakt dat niet elke casus tot op drie cijfers achter de komma in tabellen, minuten en procedures hoeft te worden uitgeschreven, maar dat partijen binnen het grijze gebied soms iets meer nemen, soms iets meer geven, en uiteindelijk per saldo gelijkwaardig bijdragen.